

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ.

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОСТАВНИЦИКА У СРБИЈИ.

Лист излази 1. и 16. сваког месеца.

КРАЂА

УЛОМАК ИЗ ЕНГЛЕСКОГ КАЗНЕНОГ ПРАВА.

НАП. САО

Ј. Ђ. АВАКУМОВИЋ

(НАСТАВАК.)

III. САСТАВНИ ДЕЛОВИ КРАЂЕ.

Није довољно само онако начелно исказати појам крађе, као што смо урадили у другом одељку ове расправе, па да се може то добро разумети. На против ово ће се постићи тек онда, кад ту целину мало ближе проучимо у свима њеним појединостима. Томе ћемо сад приступити. Вичном оку није тешко спазити, да се оно начело о појму крађе састоји из ових делова:

Први услов за појам крађе јесте тај: да човек узме туђу ствар.

Но ма да је са свим правилно, што је ово уврићено у саставне делове за појам крађе, опет се енглеско казнино право није задовољило само тиме, већ је зарад тачнијег обележја тог појма, пошло још један корак даље. Оно је казало: и како треба да буде то узимање, па да би се могло уврстити у саставне делове крађе. Само оно узимање туђе ствари, које би било без знања и одобрена господара, Енглези сматрају као крађу. А свако узимање са знањем и одобрењем господара или притежаоца они не сматрају као крађу, па ма да би и постојали остали услови за појам крађе.

Да би јасније представило ту карактерну црту за појам крађе, енглеско казнено право набраја многе случајеве, које сматра за крађу; и опет друге, које не сматра као крађу. Ми ћемо цитирати те случајеве онако, како их налазимо у енглеском казненом праву.

Оно то, пре свега, ради код присвојења какве на послугу узете ствари. Енглеско казнено право оцењује такво дело разнолико према самој намери још приликом узимања ствари на послугу. Ако би онај, који је ствар узео на послугу, а после је себи незаконо задржао и присвојио, још у почетку, приликом узимања ствари на послугу, ишао на то, да је после себи незаконо присвоји, — онда Енглези то сматрају као крађу. Док на против ако он, приликом узимања ствари на послугу, није мислио, да је себи незаконо присвоји, већ би то смислио и урадио тек доцније, онда енглеско казнено право то не сматра за крађу. Онај први случај Енглези зову крађом с тога, што је ту одмах рађено „*animo furandi*,” са крадљивачком намером. А онај други случај опет веле да за то није крађа, што се ту у почетку ради у доброј намери, „*bona fide*,” само зарад послуге. Ту се, веле Енглези, намера за крађу рађа тек доцније, кад допов ствар већ притежава, дакле је *не узима из туђег притежања* у намери противзаконног присвојења, као што је нужно за појам крађе. Но ма да се овај други случај у енглеском казненом праву не сматра као крађа, опет би се преварио сваки ко би мислио да би таква радња у Енглеза била дозвољена. На против они и то сматрају као кривицу, само не толико велику као што је крађа. Удаљили би се од главног предмета ове наше расправе, кад би овде хтели говорити о томе: *какву* кривицу налази енглеско казнено право у овом другом случају, јер о томе има разних мишљења, па би морали сва та разна мишљења цитирати и оцењивати их. Но у место да то радимо, ми, остајући при нашем засебном предмету, држимо да је довољно, што смо само навели, да се у енглеском казненом праву то не увршћује у ред крађа.

Исто тако и злоупотребу, на прилику каквог кочијаша,

који би носио туђ еспап или ствари, енглеско казнено право оцењује разио. Кад би такав кочијаш или кприција у опште, туђе ствари себи задржао и присвојио их, он би на сваки начин био кривац. Но пошто то може да буде на више начина, то енглеско казнено право према начину извршења и само дело разио карактерише, као крађу или не. Тако енглеско казнено право не сматра као крађу, ако кочијаш, који би носио туђ еспап, не би ни однео еспап гди је требало, већ ако би еспап за се задржао. То би била утаја. А на против друго, кад би тај кочијаш само један, на прилику, сандук отворио, па из њега узео нешто еспапа; или ако би пробио буре, па из њега узео нешто вина; а остали еспап или вино, ако би однео гди је требало, — онда би се то, по енглеском казиеом праву, сматрало као крађа. Најпосле треће, и у случају, кад би кочијаш, истина однео и предао сав еспап, коме је и требало; али кад би после тога дошао, па однео сав еспап или неки његов део — и то Енглези сматрају за крађу.

Упоредом ових случајева о носиоцу каквог туђег еспапа, није тешко спазити, колико је разнолико енглеско казнено право у оцени случајева један другом сличних. Па да би се разумела та разноликост у оцени, нужно ће бити да цитирамо разлоге, који енглеском казиеом праву служе за основу тако разнолике оцене сличних појава.

Онај први случај Енглези не сматрају као крађу с тога, што би веле, кочијаш могао да не донесе еспап из разних узрока, на прилику што би залутао и тако даље, а не увек с намером да украде, аишо *furtivi*. Па кад може да буде и оно прво, Енглези држе, да би било нечовечно, ако би се замисљало одмах да је то случај крађе, као дело за учиниоца најтеже. Ваља, веле Енглези, бити *блажи* у оцени, па не претпостављати одмах оно, што би за кривца било најтеже.

На против онај други случај, енглеско казнено право сматра као крађу због тога, што би онај кочијаш, отварањем сандука или обијањем бурета, већ показао јасну наме-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE

ру да хоће да украде еснап или вино. Њему је поверен *затворен* сандук или *затворено* буре; па кад он то отвара, онда он отуда узима туђу кретну ствар, која није била у његовом притежању, већ у туђем, јер је била под *туђим затвором*. А такво узимање туђе кретне ствари из туђег притежања, већ сачињава појам крађе.

Најпосле онај трећи случај, кад би кочијаш *после* предаје еснапа, дошао и однео га с намером да га себи присвоји, енглеско казнено право карактерише као крађу с тога, што је предајом еснапа престао сваки однос између носιοца, кочијаша и господара еснапа. Кад би дакле кочијаш после тога еснап узео, он би у томе био раван сваком другом, који би то урадио, био би дакле крадљивац.¹⁾

Пре него што би приступили осталом цитирању обећаних разноликих оцена о сличним делима у енглеском казненом праву, — нека нам је дозвољено дати нашу оцену о овим случајима, које цитирасмо до сада.

Онај правац енглеског казног права о оцени оних дела каквог кочијаша или кириције може у *свему* да издржи строгу критику. Истина да се може резоновати, као да не би било право, да не буде *лопов* онај кочијаш, који би однео *цео* сандук или *цело* буре; а на против да би био *лопов* онај, који би из сандука узео само *нешто* еснапа или из бурета само *нешто* вина. Не поричемо да по овоме цитату енглеског казног права, изгледа као да се *веће* дело — крађа целог сандука или бурета — *блаже* оцењује и казни, а на против мање дело — крађа *само неког* дела еснапа или вина — да се цени и осуђује *строже*.

Но опет то тако само изгледа, а у истини постоји противно. Оно прво доиста треба да буде утаја, а ово друго *крађа*. Кад би кочијаш одрицао да је сандук или буре примио или би га иначе прикрио, онда би он тиме дојиста учинио утају, а не *крађу*, јер је сандук или буре, по пристанку господара, било у његовом притежању. Док на против кад би он отворио сандук или буре, он би онда из њих узео ствари, које су у *туђем* притежању, а то је крађа.

¹⁾ Blackstone, књига 6. стр. 168

Овде ће бити места да наведемо нешто из наше судске практике.

У нашој најскоријој судској пракцици имали смо подобан случај оптужења, у коме су наши судови показали разнолика мишљења. Неће бити без вредности да цитирамо та мишљења. Зато ћемо овде то и да учинимо са описом самог дела.

Нека Христина из Београда, имајући да путује из Београда, донела је свој један сандук, пун разних ствари, и предала га жени неког Илије Стојановића фијакеристе, опет из Београда, да га чува и да јој га врати, кад буде затражила. Сандук је био затворен кључем, који је Христина задржала при себи. Христина вели да су у сандуку биле и две облигације, по којима је Илија дуговао њеном мужу извесну суму новаца. После неког времена дође Христина и затражи свој сандук са стварима. Кад је окушала да сандук отвори с кључем, опазила је да се то не може да изврши, брава је била покварена! Она је одмах посумњала, да је Илија морао сандук отворати и из њега украсти облигације, те почне плакати и викати. На ту вику дођу комшије, и кад се сандук отвори, у њему није било облигација.

Остајући при томе, да је Илија узео облигације из сандука, она је тужила Илију за *утају* облигација. У квалификацији дела био је с њом сагласан и државни тужилац, па је тужио Илију такође за *утају*.

И суд вароши Београда својом пресудом и Апелациони Суд својим решењем од 9. Децем. 1886 Нр. 1883 узели су, да би ту постојало дело *утаје* облигација. Суд вароши Београда био је нашао да је доказано, да је Илија дојиста *утајао* оне облигације, па га и осудио за *утају*.

Но Апелациони Суд нашао је, да нема доказа против Илије, па за то га је ослободио. Они се нису слагали само у оцени доказа; али у *квалификацији* дела били су сагласни, узимали су, да би то била *утаја*.

За ово наше питање, о коме говоримо у овој расправи, није важно, да ли је било доказа против Илије и зашто је он

најпосле ослобођен сваке одговорности за ово дело. Но нас се тиче само то, да ли су судови квалификовали ово дело добро или не. С тога ћемо, не упуштајући се у даљи развој и свршетак овог оптужења, казати, само то, шта је било са *квалификацијом* овог дела.

Касациони Суд својим примедбама од 31. Децембра 1886 Бр. 4208 уништио је пресуду Апелационога Суда, што је нашао, да ово дело ваља сматрати као *крађу*, а не као утају. Но Апелациони Суд остао је при свом мишљењу, да је ово *утаја*, па вратио дело Касационом Суд с против-разлозима. Тако је ово дело изнесено општој седници Касационога Суда. Општа седница 16. Јануара ове године Бр. 208 није одобрила да се ово дело сме квалификовати као *утаја*, већ је показала, да је то *крађа*.

Као разлог, што Апелациони Суд сматра да је то утаја, навео је то, што су оне облигације заједно са сандуком *биле у притежању* оптуженог Илије; а за појам крађе зна се да је пужво узимање из *туђег* притежена. Но Касациони Суд није усвојио овакво резоновање Апелационога Суда. Он је узео, да, ма да је сандук, као целина, био у притежању Илијином, опет поједине ствари у њему, па и оне облигације, да нису биле у његовом притежању, и по томе да овде постоји *крађа*, јер су облигације узете из *туђег* притежања. Ово гледиште Касационога Суда о квалификацији дела са свим је правилно. Јер кад је Христина сандук затворила и кључ собом однела, онда су ствари у сандуку, па и облигације, остале у њеном правном притежању; сандук је истина био у фактичном притежању Илијином; али ствари и облигације *правно је и даље притежавала тужителка*. За то је савршено на свом месту што је узето, да би требало да Илија одговара за *крађу*, а не за утају.

Признајемо, да и у овом случају може да изгледа чудно и неправедно, што би Илија одговарао за *утају*, да је прикрио цео сандук; а да одговара за *крађу*, кад је узео само облигације из њега. Али при свем том ми смо напред већ навели разлоге за оправдање таквог гледишта, па за то би

16.

било и лишно да их и овде понављамо. Додаћемо само још то, да би прикривање целог сандука било, од стране реченог Илије, повреда *само поверења*, с' којим му је дат сандук на чување, а отварање или обијање сандука и узимање облигација из њега да би вређало *не само то поверење*, већ би у исто време *било и незакони напад на туђу својину*, која није у његовом притежању, па за то ово последње и треба да буде дело јаче — крађа, а не утаја. —

Но да се вратимо на даљи говор о енглеском казненом праву.

Подобно оцени ових дела кочијаша или кириције, енглеско казнено право разнолико оцењује, и кад би слуга узео господарево ствари, с намером да их себи незаконо присвоји. Оно, пре свега, повлачи разлику између ствари, које служи не би биле поверене и оних, које би му биле дате на руковање, дакле поверене. Ако би слуга узео ствари, које му *нису* биле поверене, то Енглези сматрају као несумњиви случај *крађе*. А ако би слуга узео ствари, које су му биле дате на руковање, — онда у енглеском казненом праву о томе постоје три правца. Тако енглеско *обичајно* право не сматра за лопова овог слугу, који би утекао са стварима, које му је господар поверио. То би била само *грађанско-правна* повреда поверења односно туђег депозита. А на против ако би слуга узео ствари свога *умрлог* господара, па ма да су њему и биле поверене, — онда то не би стварало само грађанско-правну одговорност, већ *казнену*. Но опет Енглези ни то не сматрају као крађу, већ само као утају. Тако је прописано законом за време владавине Хајнриха VII. (од 1422 до 1461 године.)

А Хајнрих VIII. (владао од 1509 до 1547 године,) узаконио је, да одговара казним путем слуга, који би од господара украо ма шта у вредности преко четрдесет шилинга (колико вреди шилинг види напред.) Међу тим и тај закон оставио је бар у једном случају могућност, да се такво дело не сматра за кажњиво, већ само као основ грађ. правне одговорности. По истом закону, ако би слуга, који би те ствари узео,

био млађи од 18 година, не би одговаро као кривац, већ би само био дужан да накнади штету.

Најпосле енглеско казнено право нарочито спомиње још једну врсту слугу, па и о њиховом незаконном узимању господаревих ствари изриче своју одлуку. Тако је у енглеском казненом праву утврђено као правило: да се за *лопова* сматра онај слуга, који би узео ствари, што би му биле поверене само на чување, као на прилику посуђе у каквој гостиници или какво стадо.¹⁾

После слугу у енглеском казненом праву спомињу се *гости* и њихова слична дела. Енглеско казнено право сматра за *лопова госта*, који би узео какву кретну ствар из собе или гостинице, у којој би становао. А то исто важи и за оне, који би узели какав приватан стан с намештајем, па би из стана што узели.²⁾ Као разлог за *овакву* карактеристику тих дела енглеско казнено право наводи то, што у тим случајима гост или кирација имају само право послуге, али притежање *правно* је остало самом господару. На тај начин гост или кирација узима ствар из *туђе* притежања; а то његову радњу карактерише као крађу, наравно ако постоје и други услови за то.

Сем свију досадањих случајева, енглеско казнено право бави се и са разним случајима, у којима би човек своју сопствену ствар кришом од другог узео или прикрио у намери да за њу тражи накнаду. Па бавећи се и тиме, енглеско казнено право казује: *како* се таква дела сматрају. Да би учинили појмљивим то гледиште енглеског казненог права, ми ћемо одмах цитирати те случајеве онако, како се они спомињу у енглеском казненом праву и казати како их оно карактерише. Тако, ако би ко своју ствар, коју би другоме дао у залогу или послугу, од овога кришом узео с намером да за њу тражи накнаду, онда је то по енглеском казненом праву кажњиво, према не као крађа. А исто тако, ако би ко из свог транспорта

¹⁾ Blackstone, књига 6. стр 168—169.

Stephen, р.ч. књига стр. 263.

²⁾ Blackstone, књига 6. стр. 169—170.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

на каквом јавном друму прикрио какву своју ствар у намери, да тражи да му за њу плати општина, (као што у Енглеза прописује закон) — то се такође сматра као кажњиво, али овет не као крађа.¹⁾

Овако карактеришући та оба дела, енглеско казнено право није дамо разлога за што их не сматра као крађе; нити овет изреком вели, *каква* би то била кривица. Но за што оно та дела не сматра за крађе, то није тешко извести из саме дефиниције крађе, као што смо је напред цитирали. Крађа је, као што рекосмо, незаконито узимање *туђе* кретне ствари; а у овим случајима човек узима своју ствар, па за то је природно, да се то не сматра као крађа. Али и ако се у оволико може одобрити гледиште енглеског казног права, овет му се мора замерити, што не каже: какве би кривице то биле. Ту празнину енглеског казног права ми не смемо оставити непопуњену. Морамо казати, како се сматрају та дела, премда не на основу енглеског казног права, већ нарочито по теорији казног права у опште. Таква дела, као што су ова два, која споменусмо напред, теорија казног права зове: „кажњиво користољубље,“ или као што веле Немци „*strafbater Eigennutz.*“²⁾

После овог објашњења да се вратимо на дале погледе енглеског казног права.

Тако оно не сматра за крађу ни ова два случаја, која ћемо сад поменути. Ако би жена однела ствари свога мужа. Енглези не узимају да је то крађа.³⁾ А исто тако, ако би једна ствар припадала двојци или више лицима, па би је један од њих кришом однео и на своју корист употребио, ни то енглеско казнено право не зове крађом.⁴⁾ Овакво своје гледиште, у оцени ових дела Енглези бране тиме, што ни жена, а ни господар не узима ствар из *туђег* притежања. Ту је притежање *заједничко*; а зна се, да појам крађе апсолутно замишља узимање из *туђег* притежања.

1 Blackstone, књига 6. стр. 170.

2, Oppenhoff, §§. 271 и 272.

3) Stephen, стр. 262

4) Stephen, стр. 261.

Најпосле да споменемо како енглеско и *иисдно* казнено право сматра још два случаја, у којима би неко од другогга узео какву кретну ствар на послугу, па би је себи присвојио. Оно ту поставља разлику: да ли је онај, који је ствар исекао и добио од господара, још при узимању ствари смерао да је себи присвоји, или се ова мисао у њему зачала тек после. Па ако би ко тражење туђе ствари на *послугу* употребио цигло као претекст, само да би добио туђу ствар у своје руке; а овамо би још одмах смерао да ствар себи незаконито присвоји, и то би после и урадио, — онда енглеско казнено право то сматра за крађу.¹⁾

Док на против ако би неко туђу ствар узео од господара на *послугу* у чистој намери послуге, па ако би се тек доцније решио, да је себи присвоји, и тако би и урадио, онда се по енглеском казненом праву то не сматра за крађу.²⁾

Као разлог за што се оно прво дело зове крађом а ово друго не, налазимо у енглеском казненом праву то, што је, вели се, оно дело отпочето *animus furandi* (с намером крађе) а ово друго не. Писано енглеско казнево право у овоме је дакле равно *обичајном*, као што се види из говора напред о истом предмету.

Но ма да је правилно, што се друго дело не сматра као крађа, опет је неумесно и што је он прво дело увршћено у ред крађа. Појам крађе захтева као апсолутан услов то: да *д.нов* ствар узме *без знања господарева*. А у овом првом делу господар се лажном представком наводи, те *сам даје* своју ствар; и с тога то није крађа, већ *превара*. Зна се, да се за појам преваре тражи, да је господар лукавством наведен да учини нешто на своју штету, овде да своју ствар преда човеку, који не мисли да му је врати; а у том делу има *баш* тога услова.

Мислимо да смо довољно дали разлога, како треба карактерисати оно прво дело, па за то би било излишно да још шта о томе говоримо.

Но при свем том не смемо завршити говор о овом одељку, а да не кажемо: какав карактер кажњивости има

¹⁾ Stephen, реч. књига, стр. 264. ²⁾ Stephen, реч. књига иста стр. 264.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

оно друго дело. Ту, као што видесмо, узима човек туђу ствар само на послугу, па се тек после тога одлучује, те ствар задржава на своју корист, а господару је не враћа. Ту су дакле савршено сви услови за појам утаје и за то се ово дело може само као утаја и окарактерисати. У енглеском казненом праву истина се спомиње, да то није крађа; али се и не вели: *каква* би то била кривица. С тога је било нужно, да ми попувимо ту празнину на основу науке о казненом праву у опште. То смо урадили нарочито с тога што смо се иначе бојали, да би ко могао погрешити у оцени и карактерисању тог дела.

А по што смо и то урадили, то нам сад ништа не смета да пређемо на други услов за појам крађе.

(НАСТАВИЋЕ СЕ.)

ПОЛИЦИЈА И АЈДУЦИ.

У нашем кривичном законику има један врло важан и врло страشان параграф. По њему се често суди и то на неки особит начин. Казна која се њиме наређује строга је и престога: она се зове — *смрт*, и ништа мање но смрт! Али и ако је тај параграф тако важан и тако страشان; и ако се њиме наређује најстрожа казна, казна смртна; опет њега нико не додирну до нас ни у штампи, ни на скупштини, него је забачен и заборављен тако, као да га никако и нема у законику; или као да је много мањи и много незнатнији од тачке 3. § 362. кривичнога законика, којом се казни до пет дана затвора онај, који ради у празник, и за којом, кад се оно пре три године учини нека измена у њој, онолико много кушаше и варицаше неки код нас.

Тај тако важан, тако страشان, а у јавности тако заборављен и невиђен параграф у кривичноме законику нашем, јесте § 243. у коме пише само ово: „*Ајдук је онај, који се испод власти земаљске истрине и од ове одметне тако, да у земљи сам за себе или у друштву с другима њему равнима самовласно живети почне у намери да кажњива дела чини.*“

Ето ко се, по закону, сматра за ајдука. А чиме се казне они, који се одметну у ајдуке и скриве у ајдуковању, прописано је у §.§. 244. и 245. тога законика. По тим закон-

ским прописима ајдук је *преступник*, кад се не преда пре позива власти, па ма у ајдуковању ништа не скривно; а *злочинац* је, чим у ајдуковању учини преступљење. И према томе, ајдук може бити суђен само као преступник или као злочинац, за шта су надлежни судови да суде.

Јасно је дакле да о томе и по тим законским прописима суде само судови; а да полицијске власти немају ту ништа више, но да и та дела, као и сва злочина и преступна, иследе и да их по том пошљу суду на суђење.

Али и ако је то јасно, и ако, на први поглед, изгледа да друкчије нити бива нити може бити: опет перетко читаво огласе по службеним новинама: како је тај и тај срески начелник, на основу §. 243. кривичнога законика, огласио за ајдука тога и тога и како је „*слободно свакоме убити га, ако се за петнаест дани не преда власти*“

Овде дакле, полицијске власти ни више ни мање не изричу *смртну казну*. Међу тим оне нису на то овлашћене ни једним закономиком, ни једним законским наређењем. Оне су овде, по моме мишљењу, приграбиле туђу власт. власт судова грађанских, па саме изричу *смртну казну* и позивају цео свет да изврши ту казну.

Нека су власти полицијске најсавесније, нека се нема узрока да се икад посумња у њихово знање и у правилно разумевање, шта су то ајдук и ајдуковање: опет је по моме мишљењу врло ризично, оставити једном човеку да онако кратко оглашава *за бесправно лице*, или по правнички. *за ствар*, једнога грађанина, па ма какав иначе био тај грађанин, и да му тако олако и тако лаконски изриче *смртну казну*.

И ова оваква радња полицијских власти није од јуче постала; него оне тако раде од пре 20 и више година. И нико не подиже глас противу тога, као да је то сасвим по правди и по закону, и као да друкчије не може и не треба ни да буде.

Па и судови наши, ти представници правде, ти чувари части, слободе и живота грађана, у место да дижу глас свој противу таквог рада полицијских власти, они га још одобравају и признају као законик.

Такав случај десно се и код суда округа пожаревачког. Начелник среза Млавског, на основу §. 243. кривичнога законика, огласио је за ајдука И. Р. из Д. који је побегло из пожаревачког казненог завода, у коме је, по ранијој суди, издржавао затвор.

Разуме се, да је срески начелник у тој одлуци својој употребљив овај општи израз за такве случаје: „*да је свакоме слободно убити тога И. Р. ако се он сам не преда власти за петнаест дана.*“

Но, срећом, њега нико не уби, а нехте се ни предати „у одређеном року“, него је још по том лутао које куда два три месеца; па се тек после вратио у казни завод одакле је и побегао.

И ако није имало доказа да је И. што скривлио, докле је био у бегству, поменути срески начелник оптужи га суду по §. 244. кривичнога законика само за то, што се „*одне-туо у ајдуке*“ и предао се власти после рока, који му је оглаше-н одређен био. И суд окружни, пресудом од 21. Априла 1886. Нг. 14.351, осуди И. на тридесет дана затвора узев, да се „из решења полицијске власти види, да је он оглашен за ајдука и да се предао три месеца доцније но што му је полицијска власт била валожила огласом у новинама; а то је, вели се, противу И. путнун доказ по §. 222. тач. 5. да је он доиста оглашен за ајдука.“

Као што се види, овом пресудом судском признато је и од суда право полицијским властима да оглашују за ајухе овога и онога.

Али, право да кажем, ја се плашим од тога, ја зебем од толике власти полицијне. Јер и при највећој савесности и правичности њеној, сумњам у моћ њену да без дела и без доказа проникне у душу онога, који се „*испод власти отргао*“ и да отуд изведе непогрешан захључак: да се тај „отргао испод власти“ доиста и *једино* у тој „*намери да чини кажњива дела.*“

Намера, докле се не открије и не обелодани, није ништа друго но унутрашња тајна онога чија је; она је дотле само њему позната и он једини зна *каква* је она. А други може знати за њу само кад се открије или кад се оствари те тиме постане *дело*.

Ја могу имати *намеру* да украдем штогод, да кога бијем или убијем и т. д. Али ту моју намеру не казујем никоме, ништа не чиним да је извршим нити је извршим. Ко онда може знати за ту моју намеру; ко је може доказати; по коме законик уја могу бити суђен за то? Просто и јасно: нико и ни по коме! Намера, докле је само то, нити се може доказати, нити се казни.

Но с ајдуком и с ајдуковањем данас пије тако; јер

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

неко баш има „намеру да се отргне испод власти, да чини кажњива дела.“ И он се доисти и „отргне испод власти;“ отиде у планину и ставе се вулати по бачијама и око чобана; али не учини никакву кривицу, нити и покуша да је учини — или што се доцније предомислио и није хтео, или што му то некако није испало за руком, или што није имао куражи да учини. И помислите: ви једнога лепога дана читате у службеним новинама ону законску пресуду полицијске власти, како се тај исти „олашује за ајдука с тил, да је слободно свакоме убити га, ако се не преда власти за петнаест дана“ Тај противу кога се изрече та страховита пресуда не зна о њој ништа, јер по бачијама и по торовима нема новина. И после петнаест дана може лако да буде: „Бог душу да му прости!“

Али бар тај је имао „намеру да се отргне испод власти и да чини кажњива дела“ и полиција је векако прозрела ту његову намеру, па, најзад, нека и страда са ње и ако је није остварио. Но шта ћемо, кад то исто може снаћи и онога, коме таква намера није никад ни пала на памет. Ево примера:

Један се, у селу, свadio с кметом; кмет га потерао у аце; он је побегао и крио се неко време код родбине и којегди. Међу тим у околини се догодило у то време неко убиство или паљевина или крађа. И ко је други то учинио, него онај, што се свadio с кметом и побегао. Па, лепо, ето и за њега огласа у новинама „да је слободно свакоме убити га, ако се не преда власти за петнаест дана.“

Неки осуђеник зажелио се куће, жене и деце; улучио згону и побегао из робијашнице; дошао кући; али не сме јавно да се покаже, но се дању крије по чести, а ноћу дође к жени или к другој родбини, те узме што за јело; не дира никога, не напада никога, никоме ништа не чини; али чине други на његово име и проносе глас да то чини он: и ето вам и за њега позива преко новина свима и свакоме „да га слободно убију, ако се не преда власти за петнаест дана.“ А откуд он у чести зна за новине и расписе? Ко му их чита или саопштава? Нико! И онда, после петнаест дана и он „био па прошао!“

Све ово може да буде по досадашњем начину проглашавања ајдука и при довољно савесној полицији. А не дај Боже непоштења, може да буде и сто пута црње и грђе.

ПОГЛЕД НА СТАЊЕ НАШИХ КАЗНЕНИХ ЗАВОДА ЗА 1883 — 1884 — 1885 ГОД.

(НАСТАВАК.)

Довде је било речи поглавито о уласку осуђеничком у казнене заводе. Да видимо у којој мери и на какав начин они отуд излазе.

Број осуђеника у казним заводима умањује се сваке године: помиловањем, издржањем осуде, условним отпустом, смрћу и бегством осуђеника. Поред тога у неким заводима умањи се број осуђеника још и на тај начин, што се осуђеници спроведу на издржавање другом ком заводу или другој власти. По ово онда није стварно умањење броја осуђеника у целој земљи.

На сваки поједини начин отпуштано је, или иначе умањивано осуђеника, за прошле три године овако:

1. *Помиловањем.*

1883 год.	отпуштено је	319	лица
1884 „	„ „	649	„
1885 „	„ „	998	„

2. *Издржањем осуде.*

1883 године	отпуштено је	349	лица
1884 „	„ „	202	„
1885 „	„ „	272	„

3. *Условним отпустом.*

1883 године	отпуштено	360	лица
1884 „	„	241	лице
1885 „	„	308	лица

4. *Смрћу.*

1883 године	умањено	45	лица
1884 „	„	45	„
1886 „	„	44	„

5. *Бегством.*

1883 године	умањено	42	лица
1884 „	„	42	„
1885 „	„	56	„

За нас је од особенога значаја, како се на сваки поједини начин умањивао број робијаша у свакој години. Кривична дела која повлаче казну робије, од најозбиљнијих су. Робија је најтежа казна лишења слободе. Робијаша има највише. Заводи за робијаше по најпре и потребују реформу. С тога ћемо да погледамо на *умањене или отпуст робијаша.*

Сваки од појединих начина отпуштања или умањења робијаша из казних завода, заслужује да се на њему особено задржимо.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

1. *Помиловање.*

1883	године помилов.	је	109	робиј.	или	4·14%	од укуп. бр. робијаша.
1884	„	„	369	„	„	13·68 ¹ / ₀	„ „ „ „
1885	„	„	604	„	„	22·48 ⁰ / ₉	„ „ „ „

Помиловање је право, које је владоцу Уставом гарантовано. По чл. 118 устава, у кривичним делима Краљ има право помиловања, и може одсуђену казну кривцу да преобрати у казну другог блажег рода, или да му је смањи или сасвим опрости. Према томе и практикује се редовно тројако помиловање осуђеника у казним заводима. Једни се милошћу владачевом ослобађају окова; другима се казна смањује; а неки се најзад коначно пуштају из завода, по милости владачевој, а пре но што своју казну потпуно издрже.

Робија се код нас издржава са оковом и без окова. Закон вели: осуђени на робију носеће на ногама окове лаке или тешке, како коме суд одсуди; лак је оков од два, а тежак од четири окове; женске на робију осуђене неће се окивати. — §. 14 казненог закона.

До 1882 године, сви осуђени на робију без разлике старости морали су издржавати робију у оковима. Законом од 30. Јуна 1882 године (Зборн. 31. Стр. 190) укинута су окови за младољетнике осуђене на робију. Према томе, младољетни робијаша издржавају сада казну без окова. — Сем тога робија се може без окова издржавати и кад Краљ, у путу милости, осуђеника окова ослободи.

Помиловања осуђеничка врше се код нас више пута у години.

Сваки народни празник пропраћен је, код нас, помиловањем осуђеника.

И код нас је, готово, рашчишћено питање о оковима; у опште се признаје да њих ваља укинути. И унижење осуђеника и рушење његова здравља, и сувише је очигледно, те да би што требало о оковима говорити. Што су они, и поред тога, до сада код нас задржани, то је што су затвори врло слаби на је у многим приликама осуђеницима лакше да беже. Кад већ окови постоје, онда је доста врло ерећно, што се осуђеници владалачком милошћу ослобађају окова.

Ово се обично чини пошто је осуђеник издржао неко време своје казне. — За сада није могуће извести, колико просечно осуђеници проводе у окову.

Предлог за свако помиловање чини управа Министру Правде, а Министар Правде подноси то на решење Његовом Величанству Краљу. Управе обично нису издашне с предлозима за помиловања од окова, јер се много боје бегстава осуђеничких. За помиловање излази краљевски указ. Усвојено је да се осуђеници у путу милости окова ослобађају, „док се буду добро владали.“ Ово значи да је осуђеника могуће повратити у оков, ако се престане добро владати. Ово је

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

врло добро, но држим, требало би још регулисати, и ко треба да реши о повраћају осуђеника у оков. Ово би, по моме мишљењу, требао да решава министар правде, по предлогу управе. Тада би више било гаранције да се неће пренаглити са повраћајем у оков. Но ради ауторитета управиног код осуђеника, могло би јој се допустити да она привремено, у интересу одржања дисциплине, поврати осуђеника у оков, но да о томе мора одма известити Министра Правде. Није нужно ни напомињати, да повраћај у оков не треба решити пре, но што сва дисциплинска средства против осуђеника буду исцрпљена.

Други начин помиловања у казним заводима односи се на смањење казне. Број је ових помиловања врло велики сваке године. Нема скоро случаја да робијаш проведе две године у заводу, а да му се што од казне не смањи. По моме мишљењу министарство правде требало би сасвим да напусти овај обичај предлагања осуђеника за смањење казне. Много ирактичних разлога може бити, и врло корисно може се по некад показати, да се неки осуђеник пусти милошћу владалачком из завода, пре но што је све време казне издржао. Али постепено смањивање казне осуђеницима, док они још у заводу остају, не може наћи никаква оправдања. То што су, по нашем казном закону, казне за нека кривична дела врло строге, и што судови, по некад, одређују велику меру казне, не може бити разлог за постепено смањивање казне. То може, по некад, упливати да се осуђеник нешто раније из завода пусти.

Због постепеног смањења казне јављају се многе незгоде у казним заводима. То штоди много самом казном систему; то у многоме руши дисциплину у заводу. Осуђеници се на ово навикавају и очекују то као неко право. Милост тако губи свој најбитнији, свој најсветији значај. Она име успеха само кад се њој нада осуђеник као неком благодејању, а не кад он добије уверење да му то „слеђује,“ као што му тајин и друге принадлежности припадају. Поред тога, ма колико да се пази, да се осуђеници редом и по заслузи предлажу за помиловање, опет су погрешке не избежне. Због ових погрешака осуђеници губе веру у праведност своје управе, а кад тога нема, не може бити ни сенке од добре дисциплине.

Најзад коначним помиловањем пуштају се осуђеници сасвим из казних завода, пре но што целу осуду издрже. Ово се чини сваке године, редовно о народним празницима по предлогу управе, а изузетно на молбу осуђеника или његове фамилије, или кад осуђеник у особитој прилици то заслужи.

При предлогу за помиловање гледа се на : дело за које је неко осуђен, његово владање, послушност и време издржане казне. На-

равно да поред свега тога може бити и бива погрешка. Односно времена, после кога треба предлагати осуђеника за помиловање, постоји распис министра правде од 8. Децембра 1881 године. По овоме треба да је осуђеник издржао једну трећину казне, па онда да буде предложен за помиловање. Наредба је ова за цело врло умесна; она показује да је министар правде увидио, да се предлози за помиловања могу преко реда подносити, па је хтео да се томе стане на пут, бар с почетка. Но не би се смело с поуздањем тврдити, да се ова наредба врши.

Овде се може приметити, да у уређењу наших казних завода има доста добрих наређења, али се на вршење ових наређења увек не обраћа довољна пажња. Несталност правца у нашем јазном животу обележена је. Она се у овој струци врло јако осећа. Све што један министар уради или покуша да уради, врло лако може да се изгуби са доласком новог министра. Примера има много баш у радовима на уређењу казних завода. Рађено је на томе више пута, и кад год је ово питање по ново потрзато, оно је било ново, и морало се све с почетка радити. Овако ће бити све док се министарству правде не створи нарочити одељак за казнене заводе, који би имао да о њима сву бригу води.

Предлог за помиловање, пре но што се поднесе министарству правде, обично се износи пред „саветујући одбор“ при казном заводу. Ови саветујући одбори установљени су наредбом министра правде од 30. Јуна 1882 год. Бр. 2435. Мисао за образовање ових одбора врло је лепа. Они одговарају надзорним комисијама, које постоје за казнене заводе и у другим земљама. Ова установа има за свој постанак да благодари Министру Правде г. Д. Г. Радовићу.

За прошле три године у необичној је мери расло отпуштање робијаша из казних завода помиловањем. Док је 1883 године, према укупном броју робијаша, помиловањем отпуштено 4·14%, у 1884 години овај се процент пење на 13·68 %, а у 1885 ој на 22·48%. Приметићемо само да не треба губити из вида, да је 1885 године био врло знатан број политичких помиловања. За то се у овој години и процент помилованих тако јако попео. Но опет, гледајући на број помилованих обичних криваца 1884 године можемо слободно рећи да при предлогу за помиловање није могуће водити стално неки ред. Јер да се то врши, и да је то у опште могуће, за цело се не би могао процент овако несразмерно пењати. Других разлога да се овако ради није могло бити до тих, што су заводи били препуни осуђеника. Ваљало је што већи број осуђеника отпуштати да се не би појавила каква зараза. Но у место коначног помиловања далеко би боље било, да се у таквим приликама прибе-

гава условном отпушту, јер условно отпуштени осећа, да му казна још једнако виси над главом, и да и за најмању погрешку може бити враћен у завод. Ако неки осуђеник не би имао права да буде условно пуштен, за то што није још издржао законом прописано време, могла би му се помиловањем казна за толико свести, па да се одма пусти условно. Но ово све саме по нужди, и да се не би осуђеници преко мере пуштали коначним помиловањем.

Кад се у оволикој мери осуђеници за помиловање предлажу, онда и при најбољој пажњи није могуће да се погрешке а и неправде не дешавају. А кад ствар до тога дође онда се мора признати, да помиловање своју цел промаши. Оно ће само онда донети добре резултате, кад се не буде давало редовно, већ само у извесним ванредним случајима. Штета би била ако би се оно из практике сасвим изоставило. Но није ни мало корисно ни за цел казне, ни за углед казних завода, ни за ауторитет управе и одржање добре дисциплине у казним заводима, што се за помиловање овако често осуђеници предлажу. Још једино што осуђенике одржава у страху од казне, и пошто су помиловањем пуштени из завода, то је, што они остају под полицијским надзором. Но на овакав начин нигде се осуђеници, у оволикој мери не ослобађају казне. За пример ћу навести најближу нам аустро-угарску монархију. Робијаш се тамо предлаже за помиловање у особито свечаним приликама, по што је врло знатан део своје казне издржао, и за то се време понашао на задовољство својих старешина.

2. Издржање осуде.

1883	године	издржало је казну	86	робијаша	или	3·36%
1884	"	"	20	"	"	0·74%
1885	"	"	27	"	"	1·01%

Отпуштање осуђеника по издржаној осуди не преставља, као што се види, ни велики број, ни велику сразмеру, стога се на томе не ћемо ни задржавати.

3. Условни отпуст.

1883	године	пуштено је условно	307	робијаша	или	11·65%
1884	"	"	214	"	"	7·93%
1885	"	"	263	"	"	9·79%

Законом од 22. Маја 1869 године установљен је код нас *условни отпуст криваца* из казних завода. Главна наређења овога закона могу се свести овако :

Сви кривци који издржавају казну затвора, робије или заточења, могу се пре издржане, или помиловањем опрштене казни отпустити из завода. — Да се неко условно отпусти, нужно је : 1, да је осуђен на заточење или робију дужу од 2 године, или на затвор дужи

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

од 12 месеца; 2, да се за све време издржавања казне тако владао, да се основано може узети да се заиста поправио; 3, да је пре осуде био добар радник, и да се, било по фамилијарним, или по другим каквим околностима, може поуздано закључити, да ће он поштен начин живљења предузети и добро се владати; 4, да је кривац издржао половину досуђене, му казне, но ако је у поврату да је издржао две трећине казни. — Условни отпуст траје док се условно отпуштени добро влада; он престаје, ако отпуштени учини и најмање кривично дело, ако неће ништа да ради, ако се меша са хрђавим друштвом, ако промени место становања без дозволе полицијске власти. Закон одређује и који се осуђеници не могу условно отпустити. — Нарочити одбор за условно отпуштање криваца из казних завода даје миљење о условном отпусту сваког осуђеника, а по томе министар правде решава отпуст. — Да се неко поврати са услова у завод, решава полицијска власт или управа казненог закона.

То су главна наређења овога закона, који је за неколико година своје примене доносио врло лепе и врло корисне резултате. Добре стране условног отпуштања осуђеника из казних завода очигледне су. Осуђенику се док је у заводу, ставља у изглед да може својој кући пре ићи но што му казна истече, ако својим владањем и понашањем у заводу покаже да се поправља. Наш закон о условном отпусту врло коректно наређује како се и када осуђеник из завода пустити може. Он још наређује да надзор над условно отпуштеним врши полицијска власт. Практика је код нас показала, да је врло мален, готово никакав број оних, који се са услова враћају у завод да издрже и онај остатак казне. Ово и ако је доказ да условно отпуштање доноси добре резултате, опет изгледа немогуће да од стотина условно пуштених тако мало њих заслужи да буде враћено у завод. Да би се знали прави резултати условног отпуштања ваљало би поред овога што се чини, да се бележе нарочито они осуђеници, који су на условном отпусту кривицу учинили, па су са новом осудом дошли истом или другом казненом заводу.

Нашем закону о условном отпусту може се нарочито замерити, што он не гарантује, готово ни чим, овако пуштеном осуђенику, да се над њим неће вршити самовоља. Повраћају у завод решава полицијска власт, или управа на основу извештаја полицијске власти. Коректније би било кад би то решавао Министар Правде, по што он и отпуст решава. Тако се ради у другим земљама па и у Хрватској, где Бан решава и једно и друго. Зна се са колико тешкоћа робијаш има да се бори, кад са робије изађе. Обично оправдано, али по некад и сасвим неоправдано, свака се врата пред робијашем затварају. Ако у селу има само један послужени робијаш, за сваку и нај-

мању крађу или ма какву кривицу, док се прави кривац не сазна, на њега се мора одма помислити и посумњати. За једну ма и најмању сумњу, још ако, на своју несрећу, хрђаво код кмета стоји, робијаш може бити враћен у завод, да доврши издржавање казне, које је прекинуо. Враћајући се овако, он губи сваку наду, и иште-кује сам да издржи казну, како би се само могао осветити. А после га више није могуће добру вратити. — Поправимо, дакле, у томе наш закон о условном отпусту.

За последње три године број условно отпуштених робијаша смањивао се. Раније сам приметио да је помиловање у необичној мери расло. Упоређен са помиловањем, условни отпуст даје знатно мањи процент. Што је мали број условно отпуштених у једној години, то може да буде и за то, што их се не потрефи више, који по закону имају права на условни отпуст и који то заслужују. Па и поред тога што је процент условно отпуштених робијаша, упоређен са помиловањем, био мали, опет је доста велики број условно пуштених. За ове три године отпуштено је условно 784 робијаша. А и од њих и од раније условно пуштених робијаша, за ове три године враћено је са услова да издрже казну свега 12 лица, и то: 1883 године није нико са услова враћен; 1884 године враћено је 6 лица, а толико исто 1885 године. Да ли је ко од условно пуштених вратио се са новом осудом, то не знамо. Но опет за то ови нам бројеви јасно показују, да је закон о условном отпусту врло користан.

(СВРШЊЕ СР.)

Миленко М. Жујовић.

ДА ЛИ СУ ПОБУДЕ ИЗВРШНЕ ПРЕСУДЕ ДОКАЗ У ДРУГОМЕ СПОРУ?

По §. 302. зак. грађ. сопственост ствари губи се :

- 1.) „или кад је таква воља господара“ (н. пр. поклон);
- 2.) „или кад закон тако прописује“ (н. пр. застарелост);
- 3.) „или кад тако судска пресуда гласи“ (н. пр. кад се пресудом какво право расправи.)

Као правило важи, да се све парнице о праву свршавају судском пресудом, која мора бити „извршна“ те да има обвезну снагу.

Питање се одмах порађа: каква пресуда треба да буде, те да је обвезна?

На то питање врло је лако одговорити, на име: да пресуда има свакад обвезну снагу, кад је изречена од надлежног суда и о предмету, о коме је спор.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Према овоме изгледало би да је излишно расправљати постављено питање: кад је пресуда судска, изречена по једноме спору, обвезна и у другоме? Но није тако. Да пресуда има обвезну снагу треба да је изречена не само од надлежног суда и о предмету, о коме је спор, већ треба да је и у форми за то прописаној изречева, да важност њена дакле зависи од испуњења свију форама.

Ми ћемо навести један случај судске пресуде која се о спорној ствари није у форми прописаној изразила, а међу тим је судовима изложена за вредећу о том предмету, а за тим ћемо казати, каква треба да је пресуда.

Ево тог случаја:

Општина Барањска тражила је од општине Сираковачке на уживање земљу тако звану „Раоницу,“ а у доказ свога права на ту земљу поднела је извршну пресуду окружног суда од 20. Септембра 1844 год. Бр. 394. По тој пресуди Барањци су се парвичили са Сираковчанима за земљу звану „Пољаницу,“ која им је том пресудом досуђена, а о земљи „Раоници,“ сада спорној, узгред је у тој пресуди говорено у побуди под: 5), која овако гласи: „што су тужиоци (Барањци) по ислеђењу комисијском задобили право уживања од пре три године на „Раоницу“ по §. 938. зак. грађ. (као да овај пропис допушта да неко може задобити уживање за 3 године) које им право не вредимо остати мора.“

Општина Сираковачка није признала Барањцима право на „Раоницу“ наведавши разлоге, да побуђење пресуде не може да јој створи право на ту земљу.

При свем том судови нађоше: да је побуђење под 5.) у пресуди 1844 год. потпун доказ за право Барањаца на ту земљу и ову досуђише Барањцима на подједнако уживање са Сираковчанима.

Изложивши ствар и побуђење под 5. сад остаје да одговоримо на питање, да ли оваква пресуда може бити доказ у предмету о коме је спор?

За одговор на то питање ваља претходно знати: шта је пресуда и как она ствара обвезну снагу?

Сматрамо: да свака пресуда мора бити изречена:

1) или у форми одрицајућој (кад се неко одбија од тражбе или права);

2) или у форми потврђујућој, (кад се неком право или тражба досуђује). Ову су одредбу још Римљани дали.

Према томе једна или друга формула исказује се у за-

кључку пресуде. Оно дакле што се у побуђењу (мотиву) говори, није ништа обвезно, кад тога у закључку пресуде нема. Јер побуђења су судски резони и они могу да не стоје на фактичком стању ствари, те тако они не могу ни створити какво право за парничаре. Закључак је пресуде меродаван.

Кад закључак пресуде не помиње „Раоницу“ већ „Пољаницу,“ овда се побуђење под 5. поменуте пресуде није смело узети за доказ о праву „Барањаца“ на „Раоницу.“

Ст. Максимовић.

КОНСТАНТИН ДИМИТРИЈЕВИЋ КАВЕЛИН.

Смрт овога великога радника на научноме пољу, одјекнула је и преко граница простране Русије. Она је била догађај, који није смео остати незапажен од свију научних кругова. Кавелин је умро 3. маја 1885., а његово име тек сада избија у пуном својем значењу. Талентовани ум, неуморни радник до издисаја, као што је био Кавелин, чије је име чврсто уткано, и у социјалну борбу својега народа, и у сваку научну новину на пољу права, философије, историје и етнографије, заслужује збиља таку пажњу, каква му се поклања и у његовој домовини и ван његове домовине.

У новије време руска правна литература узела је живахан полет. Она је привукла на се пажњу целог образованог света. Давно је прошло време, како се она ослободила рецептивног карактера, и узела иницијаторски дух. Данас је она коракнула толико унапред, да осталим народима враћа „са зеленашким интересом позајмицу.“ То јој се, веома умесно, признаје и са стране.¹⁾

У борби, да руска правна литература узме у своје руке иницијативу самосталног научног истраживања, Кавелин заузима угледно место. Отворимо листине историје друштвене борбе у Русији, отворимо листине права, историје, етнографије, статистике, философије, па ћемо на свакој страни, између највећих, најдаровитијих и најплоднијих трудбеника, наћи име Кавелиново.

Оно важно место, које је руска правна литература стекла у колу правних литература осталих народа, неуморним радом Кавелина и његових другова, не треба да остане ни за нас незапажено. То нас је поглавито покренуло на спомен К. Д. Кавелину.

Александар II. наследио је пространу царевину али и огром-

¹⁾ Esnareh у предговору на превод расправе С. Муромцева „Что такое догма права“ — Was heisst Rechts-Dogmatik. — Prag 1885.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ну неједнакост између својих држављана. Ропство је владало у пуној својој снази по целој Русији, а изражавало се у познатом *крепосном праву*. Неправични аграрни однос између сељака и велепоседника набујао је у толикој мери, да је претио опстанку државе.

Аграрно питање постало је у то време велики и опасан чин на државном организму, око којег су плашљиво облетали најугледнији државници Русије. Пројекти су грађени и каарени у уским званичним круговима, далеко од јавности и критике. Штампи су била затворена врата а отворен Сибир!

У таквом мучном времену јавља се један светао низ људи (Бељински, Чернишевеки, Крилов, Самарин, Кавелин, Писарев, и т. д.) који отвара прву борбу противу преживелог ропства. У први мах борба је започела тихо и нечујно, али се у брзо распламтила у отворени рат. Кавелин је био у реду оних бораца, који су прве метке осули на *крепосно право*. Он припада колу људи *четрдесетих година*, као што их Руси зове. Резултат борбе тога кола био је: *Ослобођење сељака*. —

Кавелин се родио у Петрограду 1818 г. Отац му се звао Димитрије Александровић Кавелин, и био је ректор петроградског универзитета. Кавелин се васпитавао код куће све до универзитета. 1835 ступио је на правни факултет московског универзитета и свршио га 1839. Тада је добио у награду златну медаљу за расправу „О поседу у Римљана.“ За универзитетски испит припремао га је В. Г. Бељински, који је у њему тада нашао, по причању самога Кавелина, „размаженог господичића старе племићке породице.“ Да боме, да је тај „размажени господин“ брзо изишао из Кавелина, да се више никад не врати, и Бељински је од ученика добио у Кавелину врсна пријатеља и блиска друга кроз цео живот. Већ 1843 г. Кавелин је са успехом бранио своју дисертацију на степен магистра грађанског законодавства, а после годину дана (1844.) добио је катедру историје рускога законодавства на московском универзитету.¹⁾

Време његова професоровања беше сјајна периода у историји московског универзитета. Тада на њему беху: Грановски, Кудрјавцев, Редкин, Соловјев и Крилов. У овој плеади талената, највидније место заузимао је покојни Кавелин. Прве године професоровања беху најлепша епоха у његову животу. „То бејаше срећно доба,“ говорише Кавелин. „Живот је мамио напред. Наука, лекције, друговање испуњаваху биће.“²⁾ Већи део лекције, Кавелин је посветио изучавању првобитног стања словенског народа и његових старих установа. Код њега се Историја права изметала у Историју друштвенога

¹⁾ Вѣст. Европы. Јуль 1845.

²⁾ Юрид. Вѣстникъ. Јуль—Јуль 1883.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

стања у којој је преовлађивао јуридички елемент. Млади људи са заносом пратили су даровита предавања лектора, и прожимали се убеђењем: да је историја права најважнији део историје и да се сав историјски покрет потпуно изражава усмени јуристичких установа и појмова. Ево како карактерише лекције Кавелинове један од његових слушаца (професор Бестужев Рјумин): „Још и сада ми је свеж утисак, који изнесох из оних лекција, пуних младићска жара, ведрине и живости. Професор беше тада и \approx тако млад, као и његови ђаци; отуда је његово одушевљење електричном варницом прожимало и његове студенте. Свеколико значење целокупног руског историјског живота, још и сада запечаћено са седам печата, изгледаше нам онда већ постигнуто и јасно. Ми веровасмо у то значење, јер нам се предавало најјезгровитијом беседом најбољег професора, кога сам имао прилике да слушам.“ С тим погледима Кавелин је упознао и руску публику у чланку „Поглед на правно стање старе Русије“ печатаном у *Современнику* за 1847 г.

Плодовити професорски рад Кавелина прекинут је 1848 г. Тада је оставио универзитет и прешао из Москве у Петроград. Ту се бавио искључиво литературом више година од 1848—1857. Стојао је у свези са редакцијама *Современника* и *Отечественныхъ Записокъ*. У тим журналима печатао је читави низ чланака, већином критичке студије на дела о руској историји и о праву. Чланци тога времена, заватају три тома његових целокупних радова.

У 187 г. у судби Кавелина и у историји *сељачкога питања*, извршио се преврат. Те године примио је катедру руског грађанског права, на петроградском универзитету. У скоро затим позван је да даје лекције пок. наследнику цесаревићу. 20 новембра те исте године изишао је позив Императора рускоме племству, на рад око ослобођења сељака.

Користећи се приступом у двору, Кавелин није пропустио ни једну прилику, да је не употреби на своју омиљену идеју: ослобођење сељака. Оним истим језиком, оном истом чаробном беседом, којом је напајао универзитетску младџ, говорио је Кавелин и наследнику Цесаревићу у његову кабинету, и великој кнегињи Јелени Павловној, о ослобођењу сељака. Глас Кавелина, искрен, убедљиви, није могао проћи без уплива на оне, којима је предстојало да ускоро, у практичном животу остваре дело ослобођења, — и, ето ту ваља тражити почетак озбиљног његовог уплива на судбину сељачког питања.

Одма после оног царског позива, Кавелин је живо прегао на рад. У зиму те исте године држао је у Москви једну значајну беседу, која је била одломак једне његове расправе, *О новим условима сељачкога стања*. Та расправа ишла је најпре од руке до руке њего-

вих најближих пријатеља, који су се интересовали, како је расправљено то питање у пракци. Ну, 1858 г. она се појави у првим књигама *Современника*. — Први део прође срећно. Али чим се појавио други, у којем се говорило о откупу зиратне земље, и о нужности, да се сталешке административне привилегије укину и змене месном самоуправом, — цензура је одмах забранила и оптужила спис: што је противан назорима владе и што дражи народ на буну. Шефу жандармерије беше наложено да иследи ствар. Тога ради он позове к себи Кавелина и Панајева редактора *Современника* на испит. — Најзад ствар се свршила овако: Цензор је кажњен, што је пропустио чланак. Кавелин је морао дати оставку на професуру Цесаревићу, и наравно, као што је то већ обичај, удаљен је из двора; а Управи цензуре наређено је строго: да у будуће не сме пропусти ни један чланак, у којем би се говорило о томе, како би вљало при ослобођењу дати сељацима земљу у потпуној својини!

Професорска служба Кавелина на петроградском универзитету била је кратка века. У 1861 г. појаве се ђачки немири и влада затвори универзитет. Тада је и Кавелин заједно са најбољим професорима морао дати оставку. У осталом то је била најбоља прилика да се увери, колико га је ценила омладина. Када је са својим колегама отворио јавна предавања у сали општинеке куће, омладина је са највећим одушевљењем, у огромноме броју, посећавала и пратила његова предавања. Без преувеличавања, може се рећи, да се на његове лекције скупљало до 1000 људи у пространој сали општинеке куће.

Када су затворена и та приватна предавања, тада је на позив К. К. Грота примио се службе у Министарству финансије. Ту је суделовао на реформама по финансиској струци. Баш у то време размишљало се о реформи универзитета. Услед тога 1862 г. буде послан од стране Министарства народне просвете у стране државе, да проучи уредбе иностраних универзитета и прикупи податке за реформу. Резултат тога својег рада наштампао је у *Журналу министарства народне просвете* за 1862 и 1863 г. Кад се вратио са стране, радио је поглавито на књижевности. Своје радове махом штампао је у *Веснику Европе*, који се тада беше тек појавио, а покренут је од малскога кружића људи, веома блиских Кавелину. 1878 године опет је позван на катедру војено-правне академије, где је остао до смрти.

Кавелин је био од највреднијих, а у исто време неуморних руских писаца. Он је непрекидно радио за свих четрдесет година. Ра нија његова дела спадају у Историју рускога права. Ту долази магистарска дисертација *Основна начела устројства судова и руског грађанског судског поштука од Грађанског законика**) до *Уредбе о Губер-*

*) Законик цара Алексеја Михаиловића.

нијама; чувена расправа *Поглед на правно стање старе Русије*, печатана у *Современику*; 28 критичких чланака и рецензија у другом и трећем тому његових скупљених радова, и напоследку, повећа расправа *Мисли и опаске по руској историји*, издатана у *Веснику Европе* 1866 г. Ова последња расправа из прве периоде његова рада, јавља се као збирка свега онога, што је дотле радио. И ако су му радови по специји разнолики, инак сви носе на себи једну карактерну одлику, на име, у свима се опажа тежња, да се општом философском мишљу осветле умршена историјска факта, и да се представи живот народа као разумна целина, која се развија по својим законима. И чланак *О правном стању старе Русије* којом је започео ту врсту научнога рада, и расправа *Мисли и опаске по руској историји*, којом је завршио своје студије по историји, представљају собом неку врсту философског опита на руској државној и правној историји. Кавелин види у старој руској историји превласт племенскога стања; доказује, да је државни поредак онога времена био изукрштан цртама племенских одношаја, из којих се поступно развила данашња организација државе. Помоћу своје теорије, веома је вешто разрешавао најзамршеније појаве из руског историјског живота.

У ову врсту радова спада и велико дело из етнографије, *Стање руског народа*, које захвата више од половине четвртога тома његове збирке. Покрај тога, ту спадају три критичке расправе исте врсте.

Радећи на историји и етнографији, Кавелин није заборавио ни на теорију права. У ред правних радова спада *Поглед на историјско развиће руског законаг реди наслеђа и упоређењз садањег руског законодавства о томе предмету са римским, француским и пруским* (Печатано у *Современику* 1860.) Упоредо с тим, написао је расправу, *Шта је грађанско право и где су му границе*. 1866 г. поводом дисертације Некљудова написао је интересантну расправу *Мисли о савременим научним тежњама*. При крају 1884 г. издао је један део својих лекција на академији, под именом: *Карактерне црте правних одношаја, који потичу из породичне везе*, а пред смрт издао је и други део под називом: *Карактерне црте правних одношаја, који потичу из наслеђа илиња*.

Од 1866 године научни радови Кавелина прелазе у другу област, у сферу философије, према којој је показивао љубави много раније у својим историјским делима У 1872 г. јавља се у четири књиге *Весника Европе* његов капитални рад *Задаћа психологије* (Одма га је печатао и у засебној књизи). Нове и оригиналне мисли изнесене у томе раду изазвале су живу полемику. Противу Кавелинових погледа устали су И. М. Съченџ и Ю. О. Самаринџ. Одговор на критику првога печатао у *Веснику Европе* (у четири књиге) за 1874. а на критику другога у истом часопису (у три књиге) за 1875 г. Те исте

године написао је расправу *Априорна философија или позитивна наука*. Затим *О задаци вештине* (у Весн. Евр. 1878). Најзад последњи му је рад ове врсте чувена расправа *О задаци етике* (Весн. Евр. 1881) г.) која је изашла 1885 г. и у засебној књижици.

Око четрдесетих година овога века, уплив немачког идеализма почео је да се опажа приметно у Русији. Ту је било следбеника системе Шелингове и Хегелове. У исти мах појавио се и немачким реализам, и на тај начин повукао је за собом следбенике Фриза, Херберта и Бенеке. Па као год, што је борба идеализма са реализмом у Германији, створила нову филозофску систему *помирљивости*, тако је исто било и у Русији. Кавелин у својим делима тежи да помири идеализам са реализмом. Он је дакле представник системе реалног идеализма. И ако су његови филозофски радови изазвали темељне критике, ипак му и највећи противници признају: строгу доследност, таленат и сматрају га као дубоког мислиоца¹⁾

* * *

. Кавелинов је живот испуњен бог-тим и извршним научним радом на пољу науке и литературе. Он свуда оставља дубоке трагове плодове продуктивности. У њему су се стицале ретке особине професора, философа, научника, писца, ванредна карактера, и примерна оца и супруга. Кавелин беше до крајности самосталан и независан карактер. Као учитељ престолонаследника, могао је да заузме које од највиђенијих места у државној служби, па ипак није „правио себи каријеру“... умро је у рангу државног²⁾ саветника, коју је титулу добио пре 25 година.

Тако веле Немци о Кавелину узносећи га као књижевника и поштена борца.

Немци нису баш издашни с хвалама према туђину, и по томе се може тек судити права величина К. Д. Кавелина!

Н. П. Николић.

ПРЕДЛОГ МИНИСТРА ПРАВДЕ

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ,

за измене и допуне у закону о правозаступницима¹⁾.

Скуп јавних правозаступника наших, који је држан крајем Августа месеца ове године у Београду, констатовао је једногласно потребу измене постојећег закона о правозаступницима; и управни од-

¹⁾ Русская Мысль, Ноябрь, 1885.

²⁾ Alg. Zeitung Nr. 286 од 1886.

³⁾ Ово је предлог, о коме смо говорили у броју 1 нашега листа. (стр. 46). Ур.

Бр. 1 удружења правозаступника саопштио је написмено министру правде жељу скупа за неке за сад најнужније измене у закону.

Министар правде, вршећи дисциплинску власт над јавним правозаступницима и приватним, који по изузетку могу послове правозаступничке да раде, стекао је и сам искуство, да су доиста потребне неке измене и допуне у закону о правозаступницима, нарочито у оним правилима, што се односе на радњу оних лица, која нису јавни правозаступници.

По садањем закону правозаступник не може никакву радњу на своје име имати, ни стојати код каквог друштва или приватних у служби под платом, нити може отпраљвати какво јавно звање, које би плату доносило, изузимајући звање хонорарног професора права. О томе постоји наредбење у §-у 5-ом зак. о правозаступницима. Но било је случајева, да се јавни правозаступници један с другим или са приватним удружују, и воде неки вид ортачке радње у правозаступничким пословима, па чак и фирме о том објављују или отварају филијале своје радње по разним местима округа и у овима постављају деловође радње, који нису јавни правозаступници. Овакав начин вођења правозаступничке радње, у колико је противан задатку правозаступничкога реда, у толико може и да шкоди интересима људи, који траже озбиљну помоћ у правозаступника. С тога је министар правде нашао за сходно, да код § 5-ог и 19-ог закона предложи допуне, којима ће се своме на пут стати.

У колико се овим иде на то, да се дужности правозаступника строго обележе и да се они ограниче чисто и једино на правозаступнички рад, у толико је с друге стране потребно, да се и њиховим правима, а с тиме уједно и правди, даду јача јемства. Досадања редакција §-а 6-ог закона о правозаступницима оставља отворена врата свакојаким злоупотребама у овоме смотрењу. По томе §-у могле су да врше правозаступничке послове, под изговором да раде бадава, и такве личности, које немају ни појма о праву и закону. Људи, који су тражили помоћи од таквих личности, разуме се, били су оштећавани у своме праву и навлачени на узалудне трошкове; судовима и другим властима задават је излишан и неумесан посао; а јавним правозаступницима, као стручним људима за правне послове, којима је свака друга радња забрањена, наносена је и материјална и морална штета: материјална у томе, што се у њихове послове мешају неспособне личности; морална у томе, што се у маси народа, који не прави разлику између правозаступника и неправозаступника, тако названих пискарача, ствара рђаво уверење о целом реду јавних правозаступника. Тако стање ствари не трпи се ни у једној уређеној земљи; па не треба ни код нас да се трпи. Руковођен том мишљу,

да је у интересу јавнога реда, да се за заступање приватних права даду држављанима веће гаранције, а уједно и да се одржи важност правозаступничкоме реду, коме је закон поверио тако узвишену задаћу, да права других заступа, министар правде нашао је за потребно, да предложи другу релакцију §-у 6 ом закона о правозаступницима, по којој осим неких законских изузетака нико други не може вршити ни усмено ни писмено послове правозаступничке пред судовима и другим надлештвима државним, до само јавни правозаступници, и најзад да предложи измену и § 66-ог поменутог закона, која ће санкционисати забрану предложену у § 6-ом закона.

Према томе министар правде има част предложити народној скупштини на решење следећи

З А К О Н

о

Изменама и допунама у закону о правозаступницима

У § 5 ом додаје се ово:

„Исто тако забрањује се јавноме правозаступнику, да са другим јавним правозаступником или са приватним заједнички ради правозаступничке послове.

Од овога се изузима случај, кад ко хоће да га два или више правозаступника заједно заступају,“

§ 6 ти да се измени овако:

„Осим јавних правозаступника не може нико други вршити ни усмено ни писмено правозаступничке послове (§§ 1. и 50.) пред судовима и другим надлештвима државним.

Од овога изузимају се лица у §-у 11-том зак. о поступку судском у кривичним делима и у §§ 81 и 87 закона о поступку судскоме у грађанским парницама, означена.“

§-у 19-ом додаје се:

„По он не може отворати филијале своје радње и у овима деловође постављати“

§ 66-ти да се измени овако:

„Судови и друга државна надлештва, кад виде из дела пред њих долазећих, да когод ради послове правозаступничке противно забрани, постављеној у §-у 6-ом овога закона, дужни су о томе извести надлежног председника суда; а овај ће по званичној дужно-

сти казнити свакога, ко се у томе забрањеном послу ухвати, новчаном казном од 25 до 250 динара или затвором до 30 дана, и осудити га да врати оно, што је у име израде тога посла примио или наплатио.

Нарочито ће се по овоме казнити они, који људе наговарају и наводе на неумесне парнице.“

Ниш 22. Октобра 1886 год.

Министар Правде

Д и м. М а р и н к о в и ћ.

ИЗ СУДНИЦЕ.

III.

Неједнако примењивање закона.

До закона од 21. Јуна 1882. у четири нова округа (нишком, пиротском, врањском и топличком), решавао је и суђено о наслеђу на основу чл. I. зак. од 1878 год. по дотадашњим у тим пределима важећим законима и обичајима.

Битна разлика између тих обичаја и нашег грађанског закона састоји се у томе: што су по њима и женска деца заједно са мушкима (у по неком имању и равномерно) наслеђивала заоставштину свога оца или претка, док по нашем грађ. зак. мушка деца и потомци искључују женску, којој се даје само пристojна опрема и удомљење по постојећем обичају.

Као и сваки нов закон, тако и горњи од 21. Јуна 1882. којим се увела у живот она глава грађ. зак. што говори о наслеђу, дао је повода разноврсном, па и не праведном примењивању и тумачењу, због кога мал' те не изгледа, да за једног важи једно, а за другога друго правило закона.

И данас још није на чисто изведено питање: да ли ће се наслеђе оних, који су помрли у турско време па и у српско до закона од 21. Јуна 1882. расправљати по старом обичају, који је дотле важио, или по српском грађан. законнику.

Ми ћемо навести два случаја, од којих један је био пред општом седницом Касац. Суда и расправљен по начелу „да закон нема повратне силе“, а други *после ове одлуке*, противно истој.

I.

Ј. жена М. Р. водила је спор противу свога брата Н. за право на део наслеђа из имања заосталог им иза оца.

Првостепени суд одбио је тужитељку на основу српског грађ. закона, који је у време тужбе већ био ступио у живот законом од 21. Јуна 1882 године.

По жалби тужитељкиног пуномоћника Касациони Суд поништио је пресуду првог суда, налазећи, да је суд погрешно, што је према допуни закона од 21. Јуна 1882 овај спор расправио, „јер постанак права тужитељкиног не датира од времена, кад је она исто код власти хтела да заштити т. ј. од дана тужбе, као што суд у разлозима своје пресуде вели, него од дана, када је ово право задобила, а то је од дана смрти њеног оца.

Па кад се у спору признаје, да је отац умрљо у времену, када се у ослобођеним крајевима судило по закону и обичају, по коме је тужитељица могла бити наслеђница свог оца, то је суд требао по том ранијем обичају места и времена спор овај да расправи, а не по нашем закону, те тиме дозволи, да закон може имати повратне силе.“¹⁾

Првостепени суд није усвојио ове примедбе, по општа седница Касац. Суда нашла је да те примедбе стоје, а да не стоје против разлози првог суда.²⁾

Овде је дакле спор расправљен по пређашњем закону и обичају и одржано начело „да закон нема повратне силе.“

II.

II. ж. J. З. тужила је масу свога оца Раденка, тражећи део наслеђа, које су јој стараоци оспорили, наводећи код старатељ. судије као разлог једино то, што у њиховом селу није важио обичај, да и женска деца имају право наслеђа.

На суђењу заступник тужене масе напустио је одбрану стараца (да није постојао обичај), већ је доказивао, да се спор има расправити по српском грађ. закону, пошто је тужба дата после закона од 21. Јуна, 1882 ма да је отац тужитељкин (из чијег имања она тражи део наслеђа) умрљо још за времена турске власти.

Првостепени суд досудио је тужитељици право на тражени део наслеђа са разлога:

„Да је признањем стараоца и удове тужене масе (§. 180 и 183 гр. пост.) доказано, да је Раденко умрљо у време турске владавине; према томе, питање о наслеђу има се расправити по закону или обичају, који је тада владао, јер право на наслеђе порађа се у тренутку смрти онога чије се имања наслеђује (§. 52 грађ. закона).

Па како је у ослобођеним покрајинама постојао обичај, да мушки наслеђници добију по два дела, а женски по један део од по-

¹⁾ Примедба седнице касац. суда од 15. фебр. 1883 год. *Лж* 96

²⁾ Примедба опште седнице касац. суда од 9. Маја 1883 г. *Лж* 813

којникове заоставштине, по одбитку једне осмине, која припада у наслеђе покојниковој удови, сем њива и ливада, на које удовица не ма права, што се све утврђује и поднесеним општин. уверењем и исказом сведока Мемета Ефендије, као зналаца и тумача турск. закона и обичаја о наслеђу, и најзад одлуком опште седнице Касац. Суда у истоветном питању,¹⁾ — то је тражење тужилачке стране уместно.

По незадовољству тужене масе Апелациони Суд преиначио је пресуду првостепеног суда и одбио тужитељку од стражења, са разлога:

„По закону од 21. Јуна 1882 г. (збор. XXXVII. стр. 135.) као додатка чл. III. закона по коме се има судити у присаједињеним пределима од 31. Децем. 1878 г. (збор. XXXIV. стр. 71.), спорови о наслеђу расправљају се од дана 21. Јуна 1882 г. по прописима нашег грађан. закона, а не по обичајима, који су пређе постојали.

„Како је тужитељица после горњег закона, а то је 15. фебр. 1883 г. поднела тужбу за тражено наслеђе, то се и њено тражење има расправити по садашњем закону, а не по обичају, који је постојао за турско време, и према овоме првостепени је суд погрешно, што је тражење тужитељкино расправио по обичају постојећем за време турске владавине, а није се држао горњег закона.

„Према овоме Апелац. Суд је даље нашао, да је тужба тужитељичина неумесна, јер према наређењу §. 396. гр. зак. женска деца немају право на наслеђство имања свога оца, него их искључују мушка деца и овима припада наслеђе, а женска добијају само уживање, издржање, снабдевање и пристojно удомљење по §. 397. грађ. закона. И како је отац тужитељичин пок. Раденко, оставио по смрти својој и сина Гаврила, то тужитељица нема право на тражено наслеђе.

„Она наредба суда окр. пиротског, из које се види, да је и Касац. Суд у општој седници мишљења, да треба овакав случај расправити по бив. турском обичају, не може тужитељици користити, јер се оно мишљење Касац. Суда односило на спорове поведене пре напред поменутог додатка закона од 21. Јуна 1882 г.“²⁾

По жалби заступника тужитељкиног, Касациони Суд одобрио је горњу пресуду Апелац. Суда.³⁾

¹⁾ То је она одлука, коју смо под I изложили, и коју је тужилачка страна поднела суду у прелазу као доказ: да се спорно питање има расправити по пређашњем обичају

²⁾ Пресуда I одељ. Апел. Суда од 5. Марта 1885 г. Бр. 1,023. Овај последњи пасаж ваљда је погрешно стилизован, јер закон од 21. Јуна 1882 г. нема додатка.

³⁾ Решење III. одељења од 13. Маја 1885 г. Мл. 1930.

Ми ово намерно пуштамо без икаквих примедба и без икаквог коментара. Читаоци нека изволе сами упоредити ове разлоге Апелац. Суда са примедбама Кас. Суда у I. случају, које су општом седницом усвојене, и у којима изриком стоји, да се право тужитељичино не датира *од тужбе*, него од дана смрти очеве, па ће се видети стоји ли претпоставка Апелационога Суда, да се мишлење касационо односило на спорове поведене пре новог закона (од 21. Јуна 1882).

Свет. А.

Л И С Т А К.

ВЕЛИ-МЕХМЕД КНЕЗ ОД ЗАПЛАЊА.

(СВРШЕТАК.)

Поред наведеног узрока, као да је овом прогону допринело и то, што се дознало да В. З. кајишари у дужности. На име као муктар (сеоски кмет) морао је В. З. на време да предаје државној каси данак села, а сељани беху сиромашни. Да подмири ову потребу, он зајимаше новац у вишких трговаца, исплаћиваше данкове појединих сељана, а у пакнаду за то узимаше од њих голем интерес, па отуд стече прилично имање. Дознавши ово забрани му Б. Мехмед даље кајишарење, а за тим првом приликом и отера га у Ниш.

То време златне бербе по Заплању, један нишки чорбација (чије име стоји и данас на првом месту међу повериоцима у интабулацијоним књигама нишког окружног суда) описује овако: „Кад бех „ситничарин“ боље ми идаше но сада као признатом трговцу. Појашем коња и прокретарим кроз Заплање, дајући паре под добар интерес, на до године примим два пута толико. Враћам се с пуним бисагама бешлука, све ћар, а нити орем нити копам. То ме и поможе те данас имаам коју пару — берићат версун! Али ј... м м... у оном бесном Б. Мехмеду што ми забрани овако zgodну трговину. Беше ми поручио преко сељана да ће ми платити добар интерес, чим ме ухвати у ком свом селу. Потад више не смедох у Заплање.“

Ма да појам о религиозној толеранцији у једној држави каква је Турска царевина, не могаше наћи у Б. Мехмеду подржавача у оној мери, какав беше н. пр. Митхад-наша, ипак увераваху ме: да Б. Мехмед није сметао вршење вереках обреда наших, шта више узимљући народ у заштиту казнио је и саме свештенике, кад своју дужност врше неправилно. Једног зимњег дана, улазећи у неко село у Заплању, спази Б. Мехмед пред црквом бабицу са приновом оцем

и кумом. На питање реку му да чекају попа, који се устеже да изврши крштење зато, што немају да му даду дара, ни плате колико траже у име таксе. Б. Мехмед заповеди да дете врате кући са зиме, говорећи да је већ крштено чим је донесено пред цркву, а сами нека му даду име, што они и учине. Одјакнувши у селу нареди Б. Мехмед да се на пољу напуни хладном водом једна када, за тим добави реченог попа, и неког калуђера Ђермана, званог „Габровачки калуђер,“ на попа гола нага угони у кацу изударајући га штапом на улазу, а калуђеру заповеди да га понова крсти. Пошто ова церемонија би извршена, дозволи обамрлу попу да изађе из каде, говорећи: „*Сили си крштен овако! Одада не само на позиве, но и без тил чим чујеш за прикову трчи те врши загон! Ко може нека ил ти; а ко нема, бадава! Ако се овако што деси и друш пут, крстићу те другајаче и мртво име!*“

Колико је заклањао сиротињу од изелица и кајишара, толико је више прогањао нераднике, нидајући им станка у својој кнежини. Путајући кроза села, сјаше једног дана по најљућој вејавици пред *Гаршиш Хан* где уочи везана коња, натоварена врећама угљена, без сена и зоби, отобољених ушију и готово премрзла. Механџија му објасни да је коњ једног угљара, који руча у његовој механи; да је угљар ту од целог јутра; да му је он говорио да иде да прода угљен или бар да утера коња у коњушницу, но он не хте. Диста, ушав у механу затече Б. Мехмед угљара на ручку, и не даде му устати да га откоздрави, јер Турци држе за грех прекидање туђег ручка или вечере. Пошто се комотни угљар добро наједе, Б. Мехмед почасти га вином и кавом, а видећи му и чибучак за појасом даде му и лулу духана, па заједно задимане. Кад се и то сврши поче угљар да се врпољи и кашљуца, као спремајући се за полазак и сад га тек Б. Мехмед запита одакле је и куда ће? Угљар му одговори: да је доцкан пошао из села да оно мало угљена прода у вароши, те да деци купи опанака, но у путу огладни и сврну у механу да се прихвати, а сад ће вели опет даље до вароши. Разљућен рече му бели Бели Мехмед да лаже, јер је рано дошао и овде одавна пијучка, па настави: „*Велиш да ти деца немају опанака и овамо дангубиш по механи. Зар не знаш, да се сваки еспаи скупије прода раније но доцније! Кад си већ сврнуо у механу, зашто коња који те храни сукући товаре, не утери у коњушницу, но оно хоће сирото живице да падне од глади и зиме на овој црчи? Па поље кучко из механе!*“ Држећи да ће ствар проћи на овој грдњи, похита угљар на поље, но се за њим натури и Б. Мехмед, и пред механом нареди да му се коњ растовари и у коњушницу одведе и да му се да зоби, а обе вреће угљена натовари на угљарева леђа, и догод је коњ зо-

бао свој оброк у коњушници, угљар је дреждао пред механом на чичи под товаром преклињући свој зли удес. За тим Б. Мехмед заповеди да се коњ опет натовари, угљара понџва изгрдд, и посаветује га да сутра носи угљен на продају, а сад да се врати кући јер му је ближе, па га најзад отпусти давши му два бешлука (петака) да деци купи опанака.

Пре одласка на хаџилук, док је бријао браду, често би се Б. Мехмед прерушио у чобанско одело чибук за појасом а тојагу у рукама, па би обилазећи овде онде чобанчад и друге радине у пољу говорио овако: „*Море братко, како је тамо код вас? Оно цето Б. Мехмед бије ли, мучи ли, затвара ли по свинцима, љуби ли ваше жене сестре и кћери? Код нас све поубија, зиронасти, оули сиротињу, све живо осрамоти. Хајде да га дочекамо гдегод на бусији и убијемо га да бежимо у Србију! Тамо ће нам се добро платити! Хајде да д жемо сељаке. Дају нам Срби кушке муницију, царе, војску и све што треба...*“ Или што га познаваху и прерушена, или што се бојашу издаје, тек сељани одбијашу ове понуде, хвалећи Б. Мехмеда. Једном хтеде и страдати због оваквих речи од једног чобанина, који га отера у највећој љутини говорећи му: да ће га убити као пса, ако се не уклони, па ће му хаџија опростети. После неколико дана тога чобанина позове Б. Мехмед, и обдари га неказујући му зашто.

Јемачно више из фанатизма а мање из хигијенских обзира, световао је сељане да носе перчине низ потиљак а спреда да главу забријављују, уверовајући их да је то здравије за главу и не коти се нечистоћа. И сам је тако носио. Забрањиваше народу чакшире од црног сукна тобож зато што је црна вуна скупља од беле, а у ствари из мржње јер тако носе сељани у суседној кнежевини Србији. Спази ли кога у црном сукненом руху ошишана и незабријана, рекао би му набусито да је „крагујевачки крмак.“ Шубаре би препоручивао а вес забрањивао опет ударајући на економију.

Био је добар ловац, а вештијег од себе (као н. пр Мила Хаџи-Петровића из Ниша) мрзио је. Без њега хајке у Заплању није могло бити. Једне зиме дође у Заплање Али Риза-Паша из Ниша са безима и нареди да оближни сељани сутра рано пођу у хајку. На окупу виде сељани да у пашиној дружини нема њихова Б. Мехмеда, па се зато растуре кућама говорећи: „*Без нашег хаџије нема хајке!*“ Заман јурашу пашине заштије међу њих да се врате, опомињући их да диже хајку старешина вилајета — паша, кога сви морају слушати, они остану непослушни говорећи: „*Море, ако је паша није наш хаџија! Он је нама и паша и све! Без хаџије нема хајке!*“ И најзад паша би приморан да свог крилног ађутанта пошаље по Б. Мехмеда и тада се хајка поче и изврши по вољи.

Сувише поносан, управо охол, беше Б. Мехмед више Ћуталица. Ретко се кад смејао, и ни с ким није друговао. Дрзак до крајности и веома издржљив што науми то и изврши. У млађега не трпљаше поговора ни онда кад сам беше у погрешци. Вршећи дужност неште-ђаше ни мало ни варошане, и оцењујући њихове кривице са својег гледишта казнио би затвором и њих као сељане. Г. Настаса, држао је 2 сахата у затвору у заптијској ходаји зато, што по позиву не дође одмах да му чита из наше „Лире“. Због своје тачности, похвалне уредности, умесне строгости и признате правичности, беше сељанима у Заплању мио старешина. Замераху му једино то што је грдно неовао веру, закон, крет, свеце и т. д. али омет никад без узрока.

Године кад нишки паша Абдураман поста губернатор призренског вилајета, позове Б. Мехмеда у Приштину да доведе у ред Арнауते. Он оде но после неког времена, видећи пустош и раззуданост међу Арнаутима, измоли се на име слабости те омет би враћен на старо место у Ниш, одакле доцније, као што је напред казано, оде у Пирот, а одавде изпред наше војске одбеже у Скопље. Као један од коловођа у побуни Арнаута у призренском и гилханском санџаку, би осуђен на робију. Причано ми је 12. Новембра 1883. г. да је у жалосном стању умрљо у Септембру исте године у Цариграду.

Осим турског и српског језика, говорио је Б. Мехмед и арнаутски.

Алекса С. Јовановић.

ДРУШТВО ЗА УПОРЕДНО ЗАКОНОДАВСТВО У ПАРИЗУ.

У најновије доба у правној науци све се више значаја придаје штудијама упоредног законодавства. У свим новијим правничким делима код сваког озбиљнијег правног питања, разбира се за наређења страних закона о томе. На правним факултетима стварају се нарочите катедре за овај предмет.

1869 године основано је у Паризу нарочито правничко друштво, коме је циљ да проучава законе разних земаља, и да истражује практичне начине за поправљење разних грана законодавства. То је друштво за упоредно законодавство.

Друштво има свој управни одбор. У раду свом дели се на секције. Има редовне и дописне чланове. Члан друштва може бити сваки онај правник, француски или страни, кога управни одбор друштвени избере. Друштво броји међ својим члановима професоре права, судије, адвокате, административне чиновнике правнике француске и стране.

Свој рад друштво остварује у три правца: издавањем месечног листа, издавањем годишњег зборника страних закона и издавањем годишњег зборника француских закона.

У месечном свом органу: *Bulletin de la Société de législation comparée*, друштво публикује поједине правничке расправе својих чланова о законима и правним установама у разним земљама. Поред тога, у истом листу доносе се извештаји о седницама друштвених секција, реферата о парламентарним радовима разних заема, и реферати о значајним правним књигама, француским и страним. Овај је лист нека врста међународног правничког гласника.

У годишњем зборнику страних закона: *Annuaire de Législation étrangère* доносе се за сваку земљу, у којој друштво има својих чланова, преводи значајнијих закона, који су у тој земљи за једну годину донесени, са белешкама о укупном законодавном раду у тој земљи.

У годишњем зборнику француских закона: *Annuaire de Législation française* донесе се сви француски закони, с нарочитим белешкама појединих француских стручњака о тим законима.

Поред ових издавања друштво има и збирку главнијих страних закона. У овом погледу споменућу као најзначајнија друштвена издања: аустријски закон о казненом поступку од 1873 год., немачки трговачки закон и немачки закон о меници, нидерландски казнени закон, немачки казнени поступак, мађарски казнени закон. Сви ови закони штампани су као друштвено издање на француском језику, и пропраћени нарочитим белешкама.

Наше адвокатско удружење, држим треба да похита да се у врсти за члана овога друштва.

М. М. Ж.

ЧИТАЉА.

Август Гајер. Још последњих дана 1885. год. преминуо је Минхену професор казни, права и правне филозофије на там. свеучилишту А. Гајер. Ако се усвоји начело да је наука својина човечанства и да су њени поборници добротвори свих народа, онда они с пуним правом могу очекивати поштовање и благодарност последњих. Узимајући ово за основ ми се усуђујемо да овде две-три речи о поштованом покојнику, коме смо и као човек у опште и као ђак посебице обавезни, проговоримо. Рођен у Чешкој учио се он на свеучилиштима у Прагу и Бечу, а 1857 пошто је положио докторат права по-

стао је доцентом прашког свеучилишта, одакле је 1860 позван за редовног професора у Инсбрук, пошто је 1859 пропутовао Енглеску у циљу својих студија. Год. 1872 позван је за професора у Минхен, где је неуморно радио до последњег свог часа, гледајући увек да својим ученицима осим својих предавања притегне и иначе сваком приликом у помоћ, чему је нарочито помогао његов непрекидни саобраћај и дружење с њима. Но много је плоднији — бар за шире кругове — његов рад на књижевном, научном пољу. И ако Немац душом и срцем он се у свом научном раду није ограничавао на немачку књижевност. Њега видимо као сарадника италијанских (*Rivista penale*) као и француских (*Revue du droit international*) листова, а тако исто као учесника на стварању италијанског, руског и т. д. казненог закона. Ми би изашли из границе кратког помена, кад бих хтели рећи овде све његове списе и излагати правац његових мисли. Па ипак не можемо а да не поменемо главније од њих и оне, који су од особитог значаја. Његов први већи и важнији рад је *Науки о правосудној одбрани* (1851), затим: *Историја и систем правне философије* (1863), *Философски увод у изучавање права* (Холцендорфова енциклопедија, последње издање 1882.) *Казнено право* (на истом месту) а нарочито *Учебник општег немачког казненог поступка* (1880) и т. д. У теорији он је био ватрен противник смртне казне и увек поборник напредних идеја, а с правом се може назвати творцем и оцем питања „о накнади неправедно осуђених“ зашто се убеђен из дубине душе до последњих својих дана у разним списима борио (*Zit- und Streitfragen*. св. XI издају Холцендорф и Вирхов; затим *Gerichtssaal XXXIV. Nord und Süd VIII.* и у многим дневним немачким и страним листовима). У опште се може рећи, да ће се ретко које питање из казни. права наћи, на коме он е толико исто воље колико умешности и дубоке научности радио није. Наје отуда чудо, што како немачка тако и француска, италијанска и руска књижевност искрено жале његов губитак.

М. Р. В.

В Е С Н И К.

Хрватско правничко друштво у Загребу имало је јуче свој XII. годишњи скуп. Радњу тога скупа саопштићемо нашим читасцима у једном од идућих бројева овога листа.

*

Правнички темат, за који је академијски савет Вел. Школе досу-дио Св. Сави награду, коју је даровало Његово Величанство Краљ, гласио је: *Шта је меница и каква је њен значај у трговини?* дакле исто-рија менице, њена природа, одредба менице и какву услугу чини трго-вини. (Изложити што потпуније права и дужности издаваоца, реми-тента и трасата (примаоца) вучене менице и које су последице поједи-них односа: издаваоца према ремитенту и трасату, ремитента према издаваоцу и трасата према издаваоцу, дакле право издаваоца а дуж-ност ремитента на валуту, — дужност издаваоца а право трасата на покриће, — као и у каквом правном односу стоје притежаоци менице што се покрића тиче; шта служи за доказ, да су ремитент и издавалац испунили своју дужност и да ли се може и на који на-чин доказивати, да није положена валута и покриће учињено.) Ово све изградити нарочито с погледом на прописе нашег трговачког и меничког законика.“

Овај је темат остао још од прошле године, јер је тада због рата Вел. Школа била затворена. Темат су решили ови правни-ци: г. Милош Т. Туцаковић, писар суда окр. Њупријског, који је до-био прву награду; г. Мирослав Узун-Мирковић, писар Управе вар. Београда, г. Ђорђе Несторовић и г. Светолик Пешић, правници IV. године, који су добили другу награду; и најзад г. Миљивоје Барјакта-ровић, правник IV. године, који је добио трећу награду.

ВЛАСНИК:

Удружење јавних правозаступн. у Србији.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

МИЛАН СТ. МАРКОВИЋ

ЈАВНИ ПРАВОЗАСТУПНИК.